

# Leeg wordt loag en zoieboie verdwijnt

**Een wereld van verschil is er tussen de manier waarop de dialectoloog G.G. Kloeke (1887-1963) zijn informatie in Drenthe en Groningen vergaarde en de aanpak in deze krant van 9 juli vorig jaar. De lezer zal het zich misschien, de invuller zal het zich zonder twijfel heugen: een pagina met tal van vertaal-vragen en andere opdrachten over de eigen streektaal. Voor het Gronings zijn via een aantal kranten zo'n 950 lijsten met antwoorden ingezonden en die vormen een prachtige hoop informatie over het Gronings van deze eeuw. Siemon Reker wrijft zich in zijn handen. Wat een materiaal!**

van Nederland samen te stellen en kreeg daarvoor uit Groningen honderd jaar geleden een kleine twintig inzendingen. De uitkomsten van toen en de uitkomsten van nu zijn mooi met elkaar te vergelijken.

Dat kan uiteraard niet op alle punten. Wij hebben bij de opstelling van de nieuwe vragenlijst allerlei kwesties in het geheel gevlochten die honderd jaar geleden niet gevraagd zijn en minder interessante vragen van toen hebben we om redenen van ruimte moeten laten vervallen.

Maar over het geheel hebben we er dankzij de kranten en de invullers een schitterend object van onderzoek voor de komende tijd bij. Over veertien dagen wordt in het provinciehuis in 's-Hertogenbosch tijdens de derde dialectendag van de Stichting Nederlandse Dialecten (de organisator van deze enquête) een boekje open gedaan over de eerste resultaten. Voor Drenthe en de Stellingwerven heeft Henk Bloemhoff een verslag geschreven (zie volgende week zaterdag op de

opiniepagina van deze krant) en ook Groningen is met een verhaal vertegenwoordigd.

## Laag

Daarin wordt onder meer beschreven hoe het Groningse woord voor 'laag' (namelijk leeg) langzamerhand verdrongen wordt door een jongere vorm (namelijk loag); hoe 'hij viel' in honderd jaar tijd snel veranderd is en nog allerlei gevallen meer. Soms gaat veel variatie verloren, zoals bij de schommel. Het zal niet erg lang meer duren, of het Nederlandse woord 'schommel' is ook het Groningse woord voor dat ding. Maar oudere Groningsprekenden hebben het nog over een zuzui, een zoieboie, een soeier, een talter of nog een andere vorm die voor sprekers van algemeen beschaafd Nederlands abracadabra moet zijn.

Toch is het niet zo dat alle variatie van het Gronings verloren gaat. Op de vraag naar Groningse woorden voor 'roepen', 'schreeuwen' antwoordt men bijvoorbeeld met roupen,

bölken, schreeuwen, belken, reren, schrauwen, schrouwen, gieren, blèren, brullen, roazen, gillen, schraiven en nog twintig andere vormen meer.

Waarschijnlijk is het mooiste geval uit de eerste selectieronde het woord voor 'broek'. Wat is een broek in het Gronings in 1995? Ter Laan wees al in 1929 en in 1953 op het veranderen van de dialectaanduidingen voor dat begrip. Hij ging zover dat hij meedeelde dat sommigen al 'pantalon' zeiden in hun streektaal, maar dat zal wel een grapje zijn dat Ter Laans ergernis over andere veranderingen duidelijk moest maken.

Was een Groningse broek honderd jaar geleden nog overal een boksem (of misschien een boksen en in sommige streken een buksem), dat is nu snel aan het veranderen. De grote meerderheid kent geen verschil tussen een Nederlandse of een Groningse broek. De boksem is een broek geworden, maar zo'n overgang gebeurt niet in één stap. Tussen de boksem van de oudsten en de broek

van de jongsten zit bijvoorbeeld het woord broek: nog Gronings genoeg door de kliniker, maar al heel wat Nederlandse dan die vermaledijde boksem.

Vermaledijde? Jazeker. Diverse invullers geven namelijk aan, dat ze het woord boksem wel kennen, maar dat dat een broek is die bedoeld is voor het zware werk. Of hij is smerig en dat soort negatieve begrippen.

## Kluif

Het bijzondere is, dat de opmerkingen over de bijzondere betekenis van het woord boksem allemaal afkomstig zijn van vrouwen. En dan is zo'n grote aantal inzendingen een prachtig middel om de volgende conclusie te trekken, na tijdloos nader onderzoek: op het moment dat de Groninger man nog de boksem aan heeft, had de vrouw al de broek aan. In alle onderscheiden leeftijdsgroepen geven vrouwen vaker op dat zij 'broek' zeggen tegen een broek dan mannen; mannen gebruiken langer een boksem of een broek.

Dat zou Kloeke aan het begin van deze eeuw nauwelijks hebben waar kunnen nemen. Hij was scherp genoeg om het te vermoeden, maar alleen dankzij zo'n berg informatie is het mogelijk zo'n gedachte te bewijzen. Dat is voor een dialectonderzoeker een prachtige kluif, waar hij vele jaren mee bezig kan zijn.

Het moet voor de invuller een plezierige troost zijn voor alle moeite bij het invullen. Daar komt nog bij dat de gegevens voor het hele Nederlandse taalgebied zijn verkregen: we kunnen nu gelukkig ook nog grensoverschrijdend onderzoek verrichten en dat zal de komende jaren zeker gebeuren.

In de bundel Dialect in Beweging (te verschijnen op 25 maart) wordt de eerste oogst gepresenteerd, voor Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel en in alle regio's van Nederland en België. Wie daarover meer wil weten, moet de bundel zien te bemachtigen. Wie benieuwd is naar het verdere vervolg moet de Stichting Nederlandse Dialecten in de gaten houden en deze krant. Die ene pagina op 9 juli 1994 ('Uniek onderzoek naar dialect') en dit artikel van vandaag zal niet het laatste zijn wat de DGP-lezer over het snel veranderende dialect in Groningen en Drenthe onder ogen krijgt.

Siemon Reker is streektaalfunctionaris van de provincie Groningen en coördinator van de enquête.

## Pluis

- S T E M M I N G -



## Bundel

Voor invullers van de enquête is de bundel (280 pagina's) van de derde dialectendag tot en met 25 maart te verkrijgen voor een gereduceerde bedrag. De winkelprijs wordt 25 gulden of iets meer. Bezoekers van de bijeenkomst in Den Bosch betalen de dagprijs van vijftien gulden, evenals de invullers die het boek thuisgestuurd willen krijgen (maar dan uiteraard plus verzendkosten). Schriftelijk te bestellen bij: H. van de Wijngaard, Generaal Gavinstraat 344, 6562 MR Groesbeek.

Met de 950 ingevulde lijsten is in één klap binnengehaald, waar Kloeke zomer na zomer letterlijk achteraan heeft moeten fietsen, zo aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. Hij kreeg op die manier gegevens van ongeveer één oudere persoon per bewerkte plaats, wij hebben nu van de meeste plaatsen een veelvoud aan gegevens én uit allerlei leeftijdsgroepen. De gegevens van Kloeke waren veel homogener, wij hebben op het eerste oog een allegaartje bij elkaar gekregen.

Door **Siemon Reker**

Maar dat is alleen maar de eerste indruk. Want als de antwoorden wat opgesplitst worden naar de leeftijd van de invuller, en naar de regio van waaruit hij of zij afkomstig is, dan wordt heel wat duidelijk omtrent het veranderende Gronings van de twintigste eeuw.

De enquête in deze krant was een soort van herhaling van een oude afvraging uit 1895 door het Aardrijkskundig Genootschap. Dit gezelschap was in het laatste deel van de vorige eeuw bezig om een taalkaart